

Gallo-Romeinse tumuli in de Civitas Tungrorum

ROMEINS MUSEUM TONGEREN, NR. 40

M. AMAND
R. NOUWEN

PROVINCIE LIMBURG
CULTURELE AANGELEGENHEDEN
HASSELT 1989

INHOUD

VOORWOORD	7
1. DE HEROPLEIVING VAN DE TUMULUSBEGRAIVING TIJDENS HET KEIZERRIJK EN IN ROMEINS BELGIË. (M. AMAND)	9
2. HET TUMULUSPATRIMONIUM VAN DE CIVITAS TUNGRORUM (M. AMAND)	16
3. CHRONOLOGISCHE, ECONOMISCHE, SOCIALE EN CULTURELE ASPECTEN (M. AMAND)	24
4. ALFABETISCHE INVENTARIS VAN DE ONDERZOCHE TUMULI IN DE CIVITAS TUNGRORUM (M. AMAND)	31
5. VERDWENEN TUMULI TE SINT- HUIBRECHTS-HERN (R. NOUWEN)	33
6. ENKELE TUMULI UIT HASPENGOUW (R. NOUWEN)	37
7. BIBLIOGRAFIE	53

5. VERDWENEN TUMULI TE SINT-HUIBRECHTS-HERN.

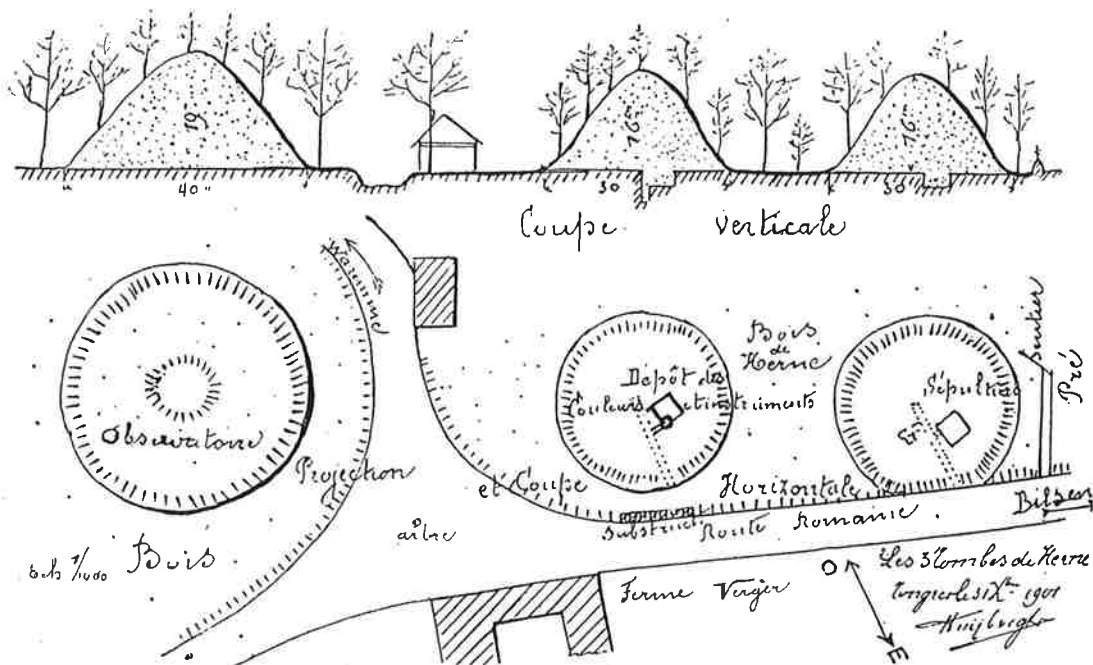
Het is een constant gegeven in het archeologisch onderzoek dat talrijke sporen uit ons verleden door allerlei omstandigheden voor het nageslacht definitief verloren gaan. Ook de tumuli ontsnappen niet aan deze realiteit. Erosie, menselijke kortzichtigheid of onwetendheid, oorlogsomstandigheden, enz. veroorzaakten de teloorgang van talrijke grafheuvels.

Een treffend voorbeeld hiervan zijn de drie tumuli te Sint-Huibrechts-Hern (gemeente Hoevelt). Sedert het archeologisch onderzoek van deze grafheuvels (afb. 20) op het einde van de vorige eeuw zijn zij samen met de bijna volledige grafinhoud verloren gegaan.

De tumuli te Sint-Huibrechts-Hern lagen benoorden en bezuiden de Tomstraat in het zgn. "Tombosch" langs de Romeinse weg Bilzen-Waremme. Vlakbij liggen de overblijfselen van een Romeinse villa. In 1897 en 1898 onderzocht de Tongerse archeoloog F. Huybrigts gedurende zeven weken deze drie grafheuvels die een respectievelijke hoogte hadden van 19, 16 en 16 m op 40, 30 en 30 m doorsnede.

De campagne, naar eigen zeggen met de grootste nauwgezetheid uitgevoerd, verliep door middel van galerijen.

Het onderzoek tijdens de maand december van 1897 kende evenwel niet veel succes. In mei van het daaropvolgend jaar zette men de werkzaamheden verder en werd tumulus A grondig

Afb. 20. Plannen van de tumuli van Sint-Huibrechts-Hern (naar Huybrigts).

aangepakt. Al vlug stootten de onderzoekers op een put van 4 m diep en een doormeter van 1 m. Hieraan konden zij echter geen zinvolle uitleg geven. Daarna vonden zij in een kuil van 2 m diep en 3,75 m in het vierkant een vrij rijk grafmeubilair dat bestond uit aardewerk, bronzen kandelaars, 4 riemen met bronzen sierbeslag, enkele messen en nog wat kleinere voorwerpen.

Vooraf de aanwezigheid van het schildersmateriaal was merkwaardig. Een aantal bronzen doosjes gevuld met pigment in 12 variëteiten, ca 150 onregelmatige kleursteentjes eveneens in verschillende kleurvariëteiten, verpotjes gevuld met geprepareerde kleuren en ijzeren koker-tjes met houten penselen, doortrokken van ijzeroxide, leidden de onderzoekers er toe deze tumulus het "Graf van de Schilder" te noemen. Analyses van de pigmenten in het begin van deze eeuw wezen uit dat de schilder van Sint-Huibrechts-Hern kleuren gebruikte die uit minerale grondstoffen waren getrokken en verbonden waren met een organische substantie. De kleuren waren volgens de onderzoekers zonder twijfel dezelfde als die in Italië aangewend werden bij de decoratie van openbare en particuliere gebouwen.

Met een zeker ongeduld onderzocht men tumulus B en reeds na 5 dagen werden de inspanningen beloond.

Naast de brandresten van de overledene troffen de onderzoekers een grote hoeveelheid glas, aardewerk, bronzen vaatwerk, soms met sporen van verguldsel, en ook jachtwapens (?) aan. Enkele stukken van het ritueel servies zoals een sterk beschadigde bronzen oenochoë, voorzien van een prachtig uitgewerkt oor dat versierd was met genii en een pieta, en de bronzen patera, waarvan de gecanneleerde steel eindigde in een grijnzende wolvenkop, getuigden van een groot vakmanschap van de makers. De pootjes van een bronzen kandelaar droegen uitgewerkte leeuwe- of panterkoppen met opengesperde bek. Tenslotte gaf een grote bronzen lamp voorzien van twee tuiten en een symbolische maansikkel, versierd met gegraveerde cirkels en guirlandes, licht aan de dode in het hiernamaals (afb. 21).

Afb. 21. Bronzen lamp, patera en fragmenten van een versierde kandelaar uit de tumulus van Sint-Huibrechts-Hern.

De welstand van deze overledene, die reeds door het talrijke meubilair werd geëtaled, werd nog benadrukt door de aanwezigheid van een ijzeren plooiwiel met bronzen ornamenten. De-

ze zetel was afzonderlijk in een houten kist in het graf geplaatst, in de nabijheid van de wapens, het compass en andere instrumenten. Bij het vermolmen van het hout werd hij door de druk van de aarde sterk vervormd. Voor het overige was de stoel nog in vrij goede toestand.

Eén van de stijlen was versierd met een bronzen buste (afb. 22) van een vrij goede kwaliteit.

Afb. 22. Bronzen buste uit de tumulus van Sint-Huibrechts-Hern.

Twee andere stijlen waren voorzien van handvaten, versierd met bronzen bollen.

Het depot was geplaatst in een vierkante grafkamer met een zijde van 3,75 m en een hoogte van ca 1,20 m die zich bevond in een kuil van 2 m diep. Het instorten van de grafkamer onder druk van de massa aarde van de grafheuvel veroorzaakte de vernietiging van talrijke objecten.

De grafinhoud van tumulus B verwijst, aan de vooravond van de rampzalige 3de eeuw, naar een leidende klasse die, in de traditie van de mediterrane wereld, zijn tijd verdeelde tussen de genoegens van het spel, het baden en de jacht. Inderdaad, de aanwezigheid van een enorme jachtspeer en een groot jachtmes wijst op eenzelfde geest als in het testament van de Lingoon tot uiting komt. Deze laatste wenst dat met hem "alle instrumenten, die hij gebruikt had om te jagen en vogels te vangen, jachtsperen, zwaarden, messen, netten, stroppen, strikken en pijlen" zouden verbrand worden.

Volgens de inlichtingen van F. Huybrigts werden de twee tumuli opgericht voor één overledene en zijn grafbijgaven. Hierover werden echter reeds bij de eerste publicaties twijfels geuit.

Tumulus C tenslotte werd door F. Huybrigts de observatietumulus genoemd en bevat te enkel wat Romeins puin.

De "opgravingsverslagen" van F. Huybrigts geven de vondsten weer in volgorde van ontdekking. Opsomming en beschrijving van de vondsten zijn echter niet steeds even duidelijk en nauwkeurig. Wetenschappelijke systematiek, uitvoerige beschrijvingen met vergelijkingsmateriaal en volledigheid ontbreken. Evenmin werden hieraan gedetailleerde opgravingsplannen toegevoegd.

Bij het lezen van deze verslagen heeft men soms eerder de indruk een avonturenroman te lezen waarin de ontdekking van het mooie voorwerp centraal staat. In dat opzicht waren de onderzoekers kinderen van hun tijd. Het is bijgevolg ook duidelijk dat men bij het wetenschappelijk onderzoek van deze gegevens de grootste kritische zin aan de dag moet leggen, temeer daar het gros van deze voorwerpen tijdens de eerste wereldoorlog in de nacht van 18-19 augustus 1914 bij bombardementen door het Duitse leger verloren zijn gegaan. Slechts enkele stukken waaronder de prachtige bronzen lamp en de resten van een ijzeren plooi zetel overleefden deze catastrofe doordat zij tijdelijk uit de verzameling verwijderd waren. De inhoud van de

tumuli van Sint-Huibrechts-Hern nam Huybrigts op in het verslag dat hij op 7 juli 1920 bij het Tribunaal van Oorlogsschade indiende. Hierin werd onder n° 6 een beknopte inventaris gegeven en overeenkomstig deze mededeling zouden 117 stukken afkomstig van de grafinhoud verloren zijn gegaan.

Nadien werden de drie grafheuvels ondanks talrijke protesten genivelleerd en de terreinen werden als akkerland in gebruik genomen.

Ondanks alles mag men toch stellen dat het hier om uitzonderlijk rijke tumulusgraven gaat, in kwaliteit misschien vergelijkbaar met deze van Tienen, Vorsen of Berlingen.

De overledene(n) genoten inderdaad, te oordelen naar hun grafbijgaven, een vrij grote welstand. Zelfs indien men hun verknochtheid aan de voorvaderlijke grond in rekening brengt, bestond er bij deze mensen geen enkele afkerigheid tegenover de Romeinse cultuur, noch een spoor van nationalistische reactie tegen de pax Romana. Integendeel, M. Amand is, zoals uit zijn uiteenzetting duidelijk blijkt, ertoe geneigd op basis van de grafinhoud van tumulus B de overledene te identificeren als een hogere officier of ambtenaar, die als dusdanig volledig in het staatsapparaat, door de Romeinse overheid uitgebouwd, functioneerde.

De tumuli van Sint-Huibrechts-Hern kunnen in het einde van de 2de of in de 3de eeuw gedateerd worden.